

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 316.443

JEL Classification: F22; D63; J61; O15; F66

ВПЛИВ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА ПРОЦЕС НАГРОМАДЖЕННЯ ОЗНАК НЕРІВНОСТІ

©2025 БЕРВЕНО С. М., БЕРВЕНО О. В.

УДК 316.443

JEL Classification: F22; D63; J61; O15; F66

Бервено С. М., Бервено О. В.

Вплив сучасних міграційних тенденцій на процес нагромадження ознак нерівності

Зростаюча соціально-економічна нерівність є однією з найактуальніших проблем XXI століття. Соціально-економічна нерівність має не лише глибокі економічні наслідки, але й далекосяжний вплив на соціальну стабільність та довгострокові перспективи розвитку. Тому особливої актуальності набуває дослідження глобальних трендів сучасного розвитку, під впливом яких нерівність досягає тривожного рівня, зокрема це стосується й сучасних міграційних тенденцій. Метою статті є розкриття факторів соціально-економічної нерівності для отримання всебічного розуміння взаємозв'язку та різнобічного впливу новітніх міграційних тенденцій на стан нерівності. Існують деякі вагомні твердження щодо потенціалу міжнародної міграції для зменшення нерівності. Однак міграція залежить від умов у країні походження та призначення, а також від умов, за яких відбувається міграція. Зв'язок між міграцією та нерівністю далеко не однозначний. Наслідки міграції для нерівності залежать і від того, де і в яких професіях опиняються мігранти. Міграція впливає на рівень нерівності між економіками, а також на показники нерівності в межах країн «походження» та «призначення». Вагомими чинниками впливу на нерівність є вища заробітна плата в країнах тяжіння та грошові перекази до країн походження, «відплив умів» та потрапляння у пастку низькодохідних секторів. Мігранти можуть сприяти нерівності в країні призначення, концентруючись як у верхній, так і в нижній частині розподілу доходів. Взаємозв'язок міграції та нерівності не обмежується лише фінансовими аспектами, але й впливає на соціальну мобільність, згуртованість громади та політичну стабільність та багато інших аспектів розвитку. Таким чином, як окремо взяті країни, так і вся світова економіка під тиском посилення міграційних хвиль все ще відчують на собі тягар нерівності. В умовах постійної посиленої циркуляції робочої сили спрацьовують різні ефекти впливу на стан та окремі прояви нерівності, детальне вивчення яких допоможе в розробці ефективної міграційної політики країн світу.

Ключові слова: соціально-економічна нерівність, міграційні тенденції, біженці, міграційна політика, відплив умів, дискримінація.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2025-4-6-13>

Бібл.: 22.

Бервено Софія Миколаївна – аспірант кафедри економічної теорії та економічних методів управління, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: sonyaberveno@gmail.com

Бервено Оксана Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економічної теорії та міжнародної економіки, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Чорноглазівська, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: bervenooksana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7187-4106>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/O-5346-2016>

UDC 316.443

JEL Classification: D40; D58

Berveno S. M., Berveno O. V. The Influence of Contemporary Migration Trends on the Accumulation of Inequality Indicators

Rising socioeconomic inequality is one of the most pressing issues of the 21st century. Socioeconomic inequality has not only deep economic consequences but also far-reaching effects on social stability and long-term development prospects. Therefore, examining global trends in contemporary development, which drive inequality to alarming levels, becomes especially important, particularly concerning current migration trends. The aim of this article is to uncover the factors of socioeconomic inequality to achieve a comprehensive understanding of the interconnections and multifaceted impacts of recent migration trends on the state of inequality. Some significant claims exist regarding the potential of international migration to reduce inequality. However, migration depends on the conditions in both the country of origin and the destination, as well as the circumstances under which it occurs. The relationship between migration and inequality is far from straightforward. The impact of migration on inequality also depends on where migrants end up and in which occupations. Migration affects inequality levels between economies as well as within «origin» and «destination» countries. Key factors influencing inequality include higher wages in destination countries, remittances to origin countries, brain drain, and being trapped in low-income sectors. Migrants can exacerbate inequality in destination countries by concentrating both at the top and bottom of the income distribution. The link between migration and inequality extends beyond financial aspects, affecting social mobility, community cohesion, political stability, and many other dimensions of development. Therefore, both individual countries and the global economy as a whole continue

to experience the burden of inequality amid increasing waves of migration. In conditions of constant intensified labor mobility, various effects on the state and specific manifestations of inequality take place, and a thorough study of these can assist in developing effective migration policies for countries worldwide.

Keywords: socioeconomic inequality, migration trends, refugees, migration policy, brain drain, discrimination.

Bibl.: 22.

Berveno Sofija M. – Postgraduate Student of the Department of Economic Theory and Economic Methods of Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: sonyaberveno@gmail.com

Berveno Oksana V. – Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Economic Theory and International Economy, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Chornohlazivka Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: bervenooksana@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7187-4106>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/O-5346-2016>

Вступ. Зростаюча соціально-економічна нерівність є однією з найактуальніших проблем XXI століття. У сьогоденних умовах вона продовжує бути гострою проблемою в багатьох країнах, як розвинених, так і тих, що розвиваються. Соціально-економічна нерівність має не лише глибокі економічні наслідки, але й далекосяжний вплив на соціальну стабільність та довгострокові перспективи розвитку.

Хоча світова економіка зазнала значного зростання за останні десятиліття, нерівномірний розподіл багатства та доходів продовжує бентежити урядовців та науковців в різних країнах світу [14]. Як свідчить звіт Oxfam, 2153 мільярди світу володіють більшим багатством, ніж 4,6 мільярда людей, або 60% населення світу [19]. Ця статистика чітко ілюструє, наскільки нерівність досягла тривожного рівня. Пандемія COVID-19 ще більше загострила цю ситуацію, спричинивши непропорційний економічний вплив на групи з низьким та середнім рівнем доходу, у той час як багато мільярдів побачили, як їхнє багатство суттєво зросло під час кризи [15].

Тому особливої актуальності набуває дослідження глобальних трендів сучасного розвитку, під впливом яких нерівність досягає тривожного рівня, зокрема це стосується й сучасних міграційних тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні проблеми подолання нерівності досліджуються багатьма науковцями, які вивчають феномен нерівності в контексті її чинників, проявів, тенденцій та наслідків. Але соціально-економічна нерівність є складним багатшаровим явищем, яке постійно набуває нових ознак і форм, тому дослідження окремих аспектів нерівності не втрачають своєї актуальності.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває дослідження нерівності в контексті міграційних процесів, адже глобальна міграція набуває небачених раніше масштабів. Спробу розкрити багатоканальний вплив міграції на стан соціально-економічної нерівності можна прослідкувати в роботах таких науковців, як Аткинсон А. [9], Боргшульте М. [10], Кастіс Ю. [11], Крістіан Д. [11], Любоцький Д. [10], Престон І. [11], Ротбаум Дж. [10], Чо Х. [10]. На нашу думку, подальші дослідження різнопланового впливу міграції на нерівність не втрачають своєї актуальності,

оскільки соціально-економічна нерівність набуває у сьогоденних умовах нових форм і змістів.

Метою статті є розкриття факторів соціально-економічної нерівності для отримання всебічного розуміння взаємозв'язку та різнобічного впливу новітніх міграційних тенденцій на стан нерівності.

Викладення основного матеріалу. Міжнародна міграція сьогодні стає одним з рушійних факторів глобального розвитку, її масштаби та форми по-різному впливають на сьогоденний світ. Розуміння динаміки міграції є важливим для прийняття обґрунтованих рішень, для розуміння взаємозв'язку між різними глобальними трендами. Міжнародна організація з міграції в останньому Звіті про світову міграцію за 2024 рік [22] характеризує значні зміни в глобальних міграційних моделях, включаючи рекордну кількість переміщених осіб та значне збільшення міжнародних грошових переказів.

За даними Міжнародної організації з міграції у 2024 році у світі налічувалося 281 млн міжнародних мігрантів, що становило 3,6% чисельності населення світу [22]. У звіті підкреслюється, що міжнародна міграція залишається рушійною силою розвитку людського потенціалу та економічного зростання, що відбивається збільшенням міжнародних грошових переказів на понад 650 відсотків за останні два десятиліття. З цих 831 мільярда грошових переказів 647 мільярдів було надіслано мігрантами до країн з низьким та середнім рівнем доходу. Ці грошові перекази можуть становити значну частину ВВП цих країн, і в глобальному масштабі ці грошові перекази зараз перевищують прями іноземні інвестиції в ці країни [12].

У Звіті про світову міграцію зазначаються не тільки позитивні наслідки міграції, хоча міжнародна міграція продовжує стимулювати розвиток людського потенціалу, вона створює та / або загострює проблеми. За оцінками, у світі налічується 281 мільйон міжнародних мігрантів, кількість переміщених осіб через конфлікти, насильство, стихійні лиха та інші причини зросла до найвищих показників за останніми даними, досягнувши 117 мільйонів [22].

Хоча переважна більшість міграційних потоків є регулярними, безпечними та регіонально орієнтованими, безпосередньо пов'язаними з економічними можливостями та прагненням покращення якості життя, існує й така

міграція, що має вимушений характер і яка створює зони турбулентності для тих, хто вимушений покинути свої країни. Тому для використання потенціалу міграції як рушійної сили розвитку людського потенціалу та глобального процвітання необхідно чітко усвідомлювати всі наслідки міграції, зменшувати її негативний тиск.

Міграція впливає на рівень нерівності між економіками, а також на показники нерівності в межах країн «походження» та «призначення». Від вищої заробітної плати та грошових переказів людей до «відпливу умів» та ситуацій, коли мігранти потрапляють у пастку низькодохідних секторів – це одні з найпоширеніших аспектів багатогранного зв'язку між міграцією та нерівністю.

Існують деякі вагомі твердження щодо потенціалу міжнародної міграції для зменшення нерівності. Наприклад, Б. Міланович стверджує, що більша свобода пересування зменшить нерівність, дозволивши мігрантам отримувати кращу заробітну плату [13]. Автори звіту про міграцію також стверджують, що міграція є «силою рівності», зазначаючи, що «міжнародна міграція є частиною процесу розвитку» [22].

Однак ці твердження мають і певні застереження, що міграція залежить від умов у країні походження та призначення, а також від умов, за яких відбувається міграція. Оскільки ці умови дуже різняться, як у сукупності, так і для окремих мігрантів, важко зробити загальні висновки, які б діяли в різних умовах та міграційних потоках, але з огляду на сучасні тенденції було б важко визнати міграцію як виключно фактором глобальної рівності.

Можна виділити різні способи, якими міграція та нерівність можуть бути пов'язані. Щоб краще зрозуміти, наскільки міграція посилює нерівність, необхідно врахувати як загальне, так і одичне: від впливу потоків мігрантів між країнами на рівень глобальної нерівності, на рівень нерівності в окремих країнах (країни походження та країни призначення) до впливу на окремих мігрантів у порівнянні з іншими мігрантами та місцевими жителями.

Аргументи на користь вирівнюючого впливу міжнародних мігрантів, як правило, зосереджуються або на перевагах для окремих мігрантів, або на способах, якими міграція забезпечує ресурси для країни походження.

У першому випадку, добровільні трудові мігранти отримують економічні вигоди від міграції – і саме це підтримує моделі міграції та постійне бажання мігрувати. Проте, враховуючи, що менше 4% населення світу наразі проживає за межами країни свого народження, з яких 57% є трудовими мігрантами, масштаби міграції повинні суттєво зрости, щоб це мало більш загальний вирівнюючий ефект [11].

Неокласична економічна теорія стверджує, що вирівнювання заробітної плати відбувається з часовим лагом, оскільки велика кількість мігрантів, які переїжджають з низькооплачуваних місць до високооплачуваних, поступово призводять до зниження заробітної плати в місті призначення (де розширюється пропозиція робочої сили) та зростання (принаймні для робочих місць, що відповідають кваліфікації тих, хто виїжджає) в місті походження. Однак ця теорія значною мірою залежить від оцінки різних навичок в різних країнах, специфіки їх ринків праці, а також від

відносних витрат на переміщення до різних місць призначення з різною віддачею.

Більше того, ці теоретичні положення важко підтвердити емпірично, бо переважна частка доступних даних, як правило, свідчать про те, що тиск на зниження заробітної плати незначний або взагалі відсутній. Хоча це може бути певним бонусом для країн призначення, це ставить під сумнів вирівнювальну силу міграції.

У випадку грошових переказів відбуваються великі перекази між країнами в результаті того, що емігранти надсилають кошти «додому». Для деяких маленьких та бідних країн грошові перекази становлять значну частину їх ВВП. Грошові перекази можуть бути важливим способом збільшення національних доходів на макrorівні та збільшення доходів сімей мігрантів на мікрорівні, зменшення нестабільності або підтримки їхнього розвитку. Але є і зворотна сторона цього зв'язку. Наприклад, деякі багаті країни також мають високий рівень грошових переказів, тобто потоки йдуть не всі в одному напрямку, що також зменшує ефект вирівнювання. Так, Німеччина входить до першої десятки країн-одержувачів та відправників грошових переказів. На рівні мігрантів, хоча ті, хто має вищі доходи, надсилають більше грошових переказів, витрачена сума з часом зменшується, в результаті чого більша частка, як правило, надходить від мігрантів, які зазвичай мають обмежені очікування щодо заробітку, а не від висококваліфікованих та успішних мігрантів, які постійно оселилися в іншому місці. Крім того, важливим залишається питання як саме використовуються ті гроші, що щорічно трудові мігранти надсилають своїм сім'ям. Якщо ці гроші переважно витрачаються на поточне споживання сім'ями мігрантів, то це може надати лише короткостроковий ефект вирівнювання нерівності, на відміну від тих випадків, коли перекази сприяють нарощуванню людського потенціалу в країні, вкладуються в освіту та охорону здоров'я.

Одна з причин, чому міграція може посилити нерівність між країнами, полягає в тому, що мігрантів, як правило, відбирають. Тобто, саме ті, хто має кращу освіту, здібності, здоров'я та інші характеристики, що підвищує їх конкурентоспроможність, схильні мігрувати в першу чергу. Водночас країни призначення шукають мігрантів з найбільш позитивними економічними характеристиками – існує глобальний ринок для талантів. Популярні країни призначення можуть таким чином вибирати найкращих з усього світу та стимулювати їх вищою заробітною платою, що призводить до «відпливу умів». Він, своєю чергою, може сприяти посиленню нерівності між країнами, оскільки країни походження втрачають кваліфікованих працівників. Але це також може підживлювати нерівність у країнах походження, оскільки мігранти, що від'їжджають, зазвичай не є ні найзаможнішими членами свого суспільства (які схильні використовувати свої ресурси всередині країни), ні найбільш бідними, які мають занадто обмежені ресурси, щоб переїхати. «Приплив умів» та «циркуляція умів» – навпаки, вважаються вигідними для країн походження та призводять до певних вирівнювальних ефектів. Так, працівники в країнах походження мають стимули здобувати навички, які сприятимуть висококваліфікованій міграції, проте не всі з тих, хто здобуває ці навички, фактично мігрують. По-

друге, для тих, хто мігрує, існують механізми грошових переказів, які допомагають диверсифікувати доходи та інвестувати в сім'ї. До «циркуляції умів» відносять навички, знання та мережі, а також економічні ресурси, які мігранти отримують і можуть використовувати у своїй країні походження після повернення [1; 6]. Хоча ці переваги зворотної міграції означають «взаємно вигідний» варіант як для країн походження, так і для країн призначення, дані свідчать про те, що вигоди для країн повернення можуть бути неоднозначними залежно від того, чи повертаються найуспішніші чи найменш успішні.

Зв'язок між міграцією та нерівністю далеко не однозначний. Наслідки міграції для нерівності залежать і від того, де і в яких професіях опиняються мігранти. Мігранти можуть сприяти нерівності в країні призначення, концентруючись як у верхній, так і в нижній частині розподілу доходів. Ті, хто стикається з низхідною професійною мобільністю під час міграції, або хто потрапляє в низькооплачувані сектори зайнятості та вторинні ринки праці, сприяють збільшенню кількості низькооплачуваних працівників. Ті, хто найбільше затребуваний на світовому ринку, обирають ті місця, де вони можуть отримати найкращу віддачу від своїх навичок. Між цими двома ефектами міграція, як правило, збільшує дисперсію заробітної плати і, отже, сприяє нерівності в країні призначення. Безумовно також, що нерівність серед мігрантів більша, ніж серед місцевого населення країн, до яких вони переїжджають.

Міграція також є не лише потенційною причиною більшої рівності чи нерівності, а й демонстрацією нерівномірно розподілених можливостей для мобільності [11]. На думку американських дослідників, імміграція в дитинстві впливає на соціальні та економічні результати в дорослому віці [10]. Існує низка потенційних механізмів, за допомогою яких імміграція може вплинути на довгострокові результати, які класифікуються на ті, що діють через батьківський дохід та можливості на ринку праці, через накопичення людського капіталу дітьми, через внутрішню міграцію та через різноманітні зміни на рівні громади. Імміграція може впливати на заробітну плату та можливості працевлаштування, і тим самим підвищувати або знижувати дохід, доступний батькам для інвестування у своїх дітей. Враховуючи суперечливий вплив мігрантів на місцеві ринки праці, можна зробити висновок, що здебільшого іммігранти матимуть невеликий і лише тимчасовий вплив на результати місцевого ринку праці. Вплив міграції на заробітну плату є неоднорідним, з потенційно позитивним впливом імміграції на висококваліфікованих осіб та негативним впливом на найнижче кваліфікованих. Цей механізм матиме наслідком посилення міжпоколінної нерівності [3; 4].

Ще одним потенційно важливим механізмом є те, що імміграція може призвести до переселення корінних жителів. Зокрема, імміграція може спричинити втечу місцевих до різних районів міста, іншого міста тощо.

Нерівність має багато вимірів і може стосуватися заробітків, доходів, споживання та багатства. Міграція може впливати на нерівність між країнами, у країнах походження та в країнах призначення.

Відправною точкою для розуміння базового зв'язку між міграцією та нерівністю може слугувати модель, за-

пропонована Престоном [16]. По-перше, міграція впливає на нерівність між країнами. У конкурентній моделі, якщо люди переїжджають з країни в країну, де їхній граничний продукт найвищий, це призведе до ефективнішого розподілу праці (створюючи глобальне підвищення добробуту) та вирівняє середню заробітну плату в різних країнах. Це пояснюється тим, що переїжджаючи туди, де вони можуть отримувати вищу заробітну плату, мігранти, що переважно знаходяться в бідніших частинах світу, сприяють зменшенню нерівності. По-друге, це також впливає на заробітну плату тих, хто не переїжджає. Механізм тут полягає в змінах пропозиції робочої сили, що призводить до зниження заробітної плати в регіонах призначення та зростання заробітної плати в регіонах, звідки походять мігранти.

Якщо врахувати, що праця диференціюється за кваліфікацією в межах країн, то міграція може також призвести до зменшення або збільшення нерівності в межах країн, дотримуючись того ж механізму. Некваліфікована імміграція призведе до посилення конкуренції за некваліфікованих працівників у країні призначення, що, можливо, призведе до зниження заробітної плати в нижньому кінці розподілу доходів, але до зростання заробітної плати у вищих категоріях. У країні походження відбувається протилежне. Своєю чергою, міграція призведе до збільшення розриву в заробітній платі між працівниками з найнижчим і найвищим рівнем доходу в країні призначення, але до зменшення в країні походження. Кваліфікована міграція матиме протилежні наслідки.

Віддача від інших факторів виробництва, таких як капітал і земля, також може змінитися, оскільки прибуття додаткових працівників робить їх більш продуктивними; це також вплине на нерівність, залежно від того, де в розподілі доходів знаходяться власники цих інших факторів. Тією мірою, якою капітал і землевласники, як правило, знаходяться у верхньому кінці розподілу доходів, це призведе до збільшення нерівності.

Може існувати багато додаткових механізмів, за допомогою яких можна перерозподілити прибутки від міграції. Частина додаткових заробітків, які отримують ті, хто мігрує, може бути перерозподілена до країни походження у вигляді грошових переказів. Це може призвести до збільшення доходів сімей тих, хто мігрував, якщо такі грошові перекази будуть продуктивно інвестовані. Це, своєю чергою, може вплинути на нерівність у місцевих громадах, якщо сім'ї тих, хто емігрував, покращать своє економічне становище порівняно з іншими.

Більше того, якщо склад іммігрантів відрізняється від складу корінних жителів, міграція може впливати на нерівність, просто змінюючи склад розподілу заробітків. Якщо іммігранти менш мобільні протягом поколінь, це може сприяти зростанню нерівності між поколіннями.

Якщо різні групи, такі як чоловіки та жінки або етнічні групи, відрізняються своїми навичками, а отже, і ступенем, до якого вони конкурують з іммігрантами, то імміграція також може впливати на нерівність між групами, таку як нерівність між чоловіками та жінками або різними етнічними групами. Якщо імміграція є низькокваліфікованою, то заробітна плата цієї групи, ймовірно, буде більш низькою порівняно з іншими, більш освіченими групами.

Розглянемо це на прикладі Великої Британії, як передової країни, що протягом тривалого часу приваблювала й продовжує приваблювати мігрантів, про що свідчить різке збільшення частки осіб, народжених за кордоном, серед населення Великої Британії. Однією з характерних рис імміграції до Великої Британії є те, що іммігранти мають кращу освіту, ніж корінні жителі. Незважаючи на це, вони, як правило, особливо спочатку кар'єри трудового мігранта займають низькооплачувані робочі місця [2].

Британські дослідники [11] пропонують оцінювати вплив імміграції на нерівність заробітної плати у країнах за двома каналами: перший – це вплив на розподіл доходів корінних жителів, а другий – вплив на склад населення, яке отримує заробітну плату. На базі аналізу британської економіки дослідники підтвердили, що нерівність серед іммігрантів постійно вища, ніж нерівність серед корінних жителів. Вони також дослідили вплив імміграції на фінансовий бюджет та потенційно нерівний вплив податкових наслідків, що виникають у результаті цього, на корінних жителів. У Великій Британії, де іммігранти є чистими фіскальними вкладниками, це не є фактором, який суттєво посилює економічну нерівність.

Тим не менш нерівність широко розповсюджена в середовищі мігрантів. Нерівність серед мігрантів навіть у благополучній Британії виявляється у відмінностях у рівні життя, доступі до певних соціальних послуг та інтеграції, чисельними бар'єрами, зокрема мовними, та іноді дискримінацією, особливо це стосується вразливих груп, таких як біженці та низькокваліфіковані робітники, які часто обмежені у виборі місць працевлаштування та ризикують піддатися експлуатації. Мігрантам набагато важче знайти роботу, ніж місцевим, які краще обізнані в специфіці локального ринку праці. Крім того, хоча нерівність в оплаті праці на законодавчому рівні заборонена в переважній більшості країн світу, це не завжди насправді так, тому дуже часто зустрічаються випадки, коли за виконання тієї ж самої роботи мігранти отримують меншу платню ніж місцеві.

Мігранти часто стикаються з труднощами пошуку роботи, особливо роботи відповідної кваліфікації, яку (кваліфікацію) дуже важко підтвердити в іншій країні, тому вони змушені займати низькооплачувані позиції, що призводить до нижчих доходів у порівнянні з місцевим населенням, до зміни соціального статусу. На тлі нижчих доходів мігранти також мають вирішувати чисельні завдання з легалізації та пошуку житла. Доступ до якісного житла може бути ускладнений через дискримінацію з боку орендодавців та високу вартість оренди, особливо у великих містах. Ці та багато інших перешкод формують порочне коло нерівності – безробіття, ризику втрати роботи, низькі в порівнянні з місцевим населенням доходи, складні умови побуту та інтеграції, бідність. Загалом до ризику бідності схильні не лише самі мігранти, а в ще здебільшого їх діти, у яких цей ризик майже вдвічі вищий, ніж у корінних жителів.

У середовищі мігрантів активно розширюється й соціальна нерівність. Багато мігрантів, особливо біженці та ті, хто нещодавно прибули, відчувають певну соціальну ізоляцію, що перешкоджає інтеграції мігрантів та призводить до соціальної напруженості. На цьому тлі конфлікти та соціальні потрясіння виникають як у країнах, що приймають,

так і в спільнотах мігрантів. Ці проблеми посилюються соціальною стигматизацією, відсутністю юридичного захисту та труднощами адаптації.

Загалом біженці, або вимушені мігранти, особливо вразливі до соціальних та економічних змін, на відміну від тих мігрантів, які готують себе до еміграції. Тому біженці набагато частіше стикаються із труднощами в адаптації, психологічними травмами, культурним шоком та іншими викликами. Їм доводиться піддаштовуватися під новий плін життя в незнайомих обставинах і одночасно долати наслідки психологічного шоку, пов'язаного з необхідністю покинути своє звичайне життя й домівки в умовах високих ризиків життю та здоров'ю. Крім вищеперерахованого, важливим фактором, що зменшує можливості адаптації вимушених мігрантів до нових умов, залишається туга за батьківщиною.

Нерівність у середовищі мігрантів проявляється і в нерівності можливостей (особливо в освіті та охороні здоров'я) порівняно з корінним населенням. Так, діти мігрантів можуть зазнавати інституційної дискримінації у школах, де вчителі можуть упереджено оцінювати їхню успішність, надаючи переваги дітям місцевих жителів. В подальшому це обмежує соціальну мобільність дітей мігрантів. Загалом мігранти та їхні діти набагато частіше підпадають під дискримінацію: зазнають расизму, націоналізму, релігійної конфронтації та ксенофобської риторики, що суттєво знижує можливості їх повноцінної інтеграції в місцеві спільноти. Це породжує в середовищі мігрантів феномен міжпоколінної нерівності. Відмінності у доступі до охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг також зменшують потенціал адаптації мігрантів, що особливо відчутно на перших етапах еміграції.

Окремою формою нерівності, яка часто притаманна мігрантським спільнотам є гендерна нерівність. Жінки-мігранти в усьому світі належать до групи ризику через їх вразливе становище, обмеження економічних можливостей та часті порушення прав. Крім того, досі невелика чисельність жінок в офіційній міграційній статистиці давала підставу розглядати трудову міграцію загалом як «чоловічий процес», оскільки в багатьох випадках при міграції сімей головним «годувальником» вважався саме чоловік.

Сьогодні відбувається процес фемінізації міграційних потоків – все більше жінок самостійно емігрують, все більше жінок, що виїхали у складі родини займають більш активні позиції на ринку праці. Формується феномен сімейної міграції: жінки їдуть за чоловіками, привозять дітей, влаштовуються на роботу. За даними останнього Звіту Міжнародної організації з міграції у 2024 році у структурі світової міграції 48% припадало на жінок, при цьому близько 74% усіх мігрантів перебували у працездатному віці [22]. До того ж українська хвиля міграції (біженці війни), найбільша у світі після сирійської, – це переважно жіноча міграція [21].

Але досі жінки-мігранти відчувають тягар гендерної нерівності. Досить часто всередині мігрантських спільнот можуть зберігатися або навіть посилюватися традиційні гендерні нерівності, до яких жінки особливо вразливі. Ринки праці приймаючих країн також не позбавлені гендерних аспектів – залишається значна кількість «чоловічих»

професій, та навіть при працевлаштуванні на інші жінки-мігранти, як правило, програє місцевому чоловіку. Жінки-мігранти значною мірою залишаються так званими «невидимими працівниками», зайнятими в приватних домогосподарствах, вихованням дітей, неформальною допомогою в роботі чоловіка тощо. Дуже часто гендерні упередження, які стосуються ролі жінки у суспільстві та її навчання, звужують можливості для самореалізації жінок. Однак складна економічна ситуація кидає виклик традиційній ролі жінки – міграція, з одного боку, відкриває можливості для емансипації багатьох жінок, стаючи частиною їхнього соціального просування та професійного зростання, а з іншого, створює додаткові бар'єри на шляху трудової кар'єри. Так, для жінки, що має дітей особливо важливими є сприятливі умови праці, наприклад, надання зручного робочого графіка, щоб вона могла легко збалансувати особисте життя, догляд за дітьми і роботу, можливості додаткових вихідних тощо. Також відомим фактом є те, що жінки частіше підпадають під переслідування і домагання на робочому місці, тому умови праці для жінок потребують додаткових рамок, щоб вони могли відчувати себе у безпеці.

Хоча сьогодні жінки все більше стають не лише учасницями міграційних потоків, а й носіями нових форм соціальної стійкості, вони все ще залишаються вразливою групою на ринку праці, особливо жінки-мігранти, які важко пристосовуються до нових умов життя. Процес їх працевлаштування та інтеграції в нову спільноту потребує супроводу: правового, економічного та культурного, зокрема впровадження інструментів підвищення зайнятості жінок, їх самореалізації у сфері праці; створення центрів правової та соціальної допомоги жінкам-мігрантам для наставництва та підтримки на перших кроках адаптації у країнах призначення.

Таким чином, як окремо взяті країни, так і вся світова економіка під тиском посилення міграційних хвиль все ще відчують на собі тягар нерівності. Корінні причини нерівності доходів є складними та багатогранними. Глобалізація, технологічні зміни, що залежать від кваліфікації, менш прогресивна фіскальна політика та зниження впливу профспілок часто називаються основними факторами [8]. Крім того, нерівність у доступі до якісної освіти та охорони здоров'я також відіграє певну роль у підтримці міжпоколінневих циклів бідності та нерівності, особливо в середовищі мігрантів.

Наслідки високої нерівності доходів є далекосяжними. З економічної точки зору, це може перешкоджати довгостроковому зростанню, зменшуючи сукупний попит та обмежуючи соціальну мобільність [18; 5]. У соціальній сфері надзвичайна нерівність може посилити соціальну напруженість, злочинність та політичну нестабільність [7]. Крім того, це може загрожувати демократичним принципам, надаючи переважний політичний вплив дуже багатим.

Саме тому перерозподільна політика, така як прогресивні податкові системи, програми соціальних трансфертів та інвестиції в освіту та підвищення кваліфікації, стала ключовими компонентами стратегій багатьох урядів [9]. На глобальному рівні Цілі сталого розвитку (ЦСР), прийняті Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році, чітко включають скорочення нерівності як одну з головних цілей (ЦСР 10) [20].

Серед вагомих завдань щодо подолання нерівності в середовищі мігрантів слід відзначити наступне: активно покращення становища мігрантів через принципи різноманітності та інклюзивності [17]; надання більшої державної підтримки потенційним трудящим мігрантам через наставництво, підтримку та супровід; вирівнювання можливостей отримання соціальних послуг, у тому числі послуг освіти, охорони здоров'я, соціального страхування, правової допомоги.

Загальний позитивний ефект на зменшення рівня нерівності матимуть згладжування гендерних розривів не тільки в оплаті праці, але й в соціальних статусах й ролях, всебічне сприяння розвитку людського потенціалу, надання рівних можливостей всім учасникам національної відтворювальної системи тощо. Нерівність у доходах та можливостях уповільнює економічний розвиток, гальмує розвиток людського потенціалу та економічну мобільність людей, тому зниження рівня нерівності, боротьба з дискримінацією, покращення доступу до освіти та соціальних послуг, а також створення більш сприятливих умов для інтеграції людських ресурсів стають нагальними завданнями протидії зростаючій нерівності.

Нерівність доходів спричинена різними взаємопов'язаними факторами, включаючи глобалізацію, технологічні зміни, економічну політику та міграційні тенденції. Складна взаємодія між цими факторами означає, що жодне окреме рішення не може комплексно вирішити цю проблему. Потрібен цілісний підхід, який враховує численні виміри нерівності і можливі різноспрямовані впливи глобальних трендів.

Висновки. Зростаюча соціально-економічна нерівність та високий динамізм глобальних міграційних процесів є одними з найактуальніших трендів в світовій економіці XXI століття. Соціально-економічна нерівність має багатоканальний вплив на міграційні тенденції та, своєю чергою, знаходиться під різнобічним впливом міграції. Спрошене уявлення стосовно того, що міжнародна міграція сприяє зниженню рівня нерівності, втрачає свою актуальність, оскільки з'являється все більше доказів того, що міграційні процеси каталізують нагромадження різноманітних форм нерівності.

Міграція приносить економічні вигоди мігрантам та ресурси їхнім країнам походження (потенціал зменшення глобальної нерівності). Мігранти також приносять економічні вигоди країнам призначення та можуть дещо збільшити нерівність у цих умовах. В умовах постійної посиленої циркуляції робочої сили спрацьовують різні ефекти впливу на стан та окремі прояви нерівності, детальне вивчення яких допоможе в розробці ефективної міграційної політики країн світу.

Взаємозв'язок міграції та нерівності не обмежується лише фінансовими аспектами, але й впливає на соціальну мобільність, згуртованість громади, політичну стабільність і багато інших аспектів розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бервено О. В., Броницький О. М. Стратегічні напрями подолання нерівності людського розвитку: міжнародний та

регіональний аналіз *Інфраструктура ринку*. 2020. № 42. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/4.pdf

2. Бервено О. В., Москвіна А. О. Проблема адаптації українських біженців на ринках праці Великобританії та ЄС. *Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки*. 2024. Т. 2. С. 2–7. <https://khgts.kname.edu.ua/index.php/khgts/article/view/6235>

3. Бервено С. М., Бервено О. В., Злобін В. Ю. Аналіз соціально-економічної нерівності крізь призму міграції. *Комунальне господарство міст*. 2025. Вип. 7 № 190. С. 29–35. URL: <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/issue/view/159/111>

4. Бервено С. М., Бервено О. В., Злобін В. Ю. Соціально-економічна нерівність в Україні у вимірі показників глобальних індексів. *Комунальне господарство міст*. 2024. Вип. 7 № 188. С. 7–14. URL: <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/issue/view/158/105>

5. Коваль Н. В. Соціально-економічна нерівність в Україні та світі: проблеми оцінювання та шляхи їх вирішення. *Економіка та держава*. 2016. № 2. С. 46–50. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/2_2016/12.pdf

6. Колот А. М., Герасименко О. О. Глобальна соціальна нерівність доходів: природа, тенденції, наслідки. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика*. 2017. № 2. С. 8–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvtpp_2017_2_3

7. Опалько В. В. Діагностика соціально-економічної нерівності у глобальному вимірі. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 17. С. 37–45.

8. Acemoglu D., Robinson J. A. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Publishers, 2012. 320 p.

9. Atkinson A. B. *Inequality: What Can Be Done?* Harvard University Press, 2015. 400 p.

10. Borgschulte M., Cho H., Lubotsky D., Rothbaum J. L. Immigration and Inequality in the Next Generation. *National Bureau of Economic Research*. 2025. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w33961/w33961.pdf

11. Christian D., Kastis Y., Preston I. *Inequality and immigration*. London : Institute for Fiscal Studies. 2022. URL: <https://ifs.org.uk/publications/inequality-and-immigration>

12. International Migration Outlook 2025. OECD. URL: https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2025_ae26c893-en.html

13. Milanovic B. *Visions of Inequality: From the French Revolution to the End of the Cold War*. Harvard University Press, 2023. 368 p.

14. Piketty T. *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press, 2014. 452 p.

15. *Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune*. World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity-2020>

16. Preston I. The Effect of Immigration on Public Finances. *Economic Journal*. *The Economic Journal*. 2014. Vol. 124. No. 580. P. F569–F592.

17. Scull D., Healy C. One vision, three plans: Build Back Better World & G7 Global Infrastructure initiatives. URL: <https://www.e3g.org/wp-content/uploads/B3W-G7-Report-E3G.pdf>

18. Stiglitz J. E. *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*. W.W. Norton & Company, 2012. 307 p.

19. Time to Care: Unpaid and underpaid care work and the global inequality crisis. Oxfam International. URL: <https://www.oxfam.org/en/research/time-care>

20. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations. 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

21. United Nations High Commissioner for Refugees // Ukraine emergency. URL: <https://www.unhcr.org/uk/ukraine-emergency.html>

22. World Migration Report 2024. Reveals Latest Global Trends. URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024>

REFERENCES

Acemoglu D. & Robinson J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Publishers.

Atkinson A. B. (2015). *Inequality: What Can Be Done?* Harvard University Press.

Berveno O. V. & Bronytskyi O. M. (2020). Stratehichni napriamy podolannya nerivnosti liudskoho rozvytku: mizhnarodnyi ta rehionalnyi analiz. *Infrastruktura rynku*, 42. http://market-infr.od.ua/journals/2020/42_2020_ukr/4.pdf

Berveno O. V. & Moskvina A. O. (2024). Problema adaptatsii ukrainskykh bizhentsiv na ryinkakh pratsi Velykobyrtanii ta YeS. *Komunalne hospodarstvo mist. Serii: Ekonomichni nauky*, 2, 2–7. <https://khgts.kname.edu.ua/index.php/khgts/article/view/6235>

Berveno S. M., Berveno O. V. & Zlobin V. Yu. (2025). Analiz sotsialno-ekonomichnoi nerivnosti kriz pryzmu mihratsii. *Komunalne hospodarstvo mist*, 7 № 190, 29–35. <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/issue/view/159/111>

Berveno S. M., Berveno O. V. & Zlobin V. Yu. (2024). Sotsialno-ekonomichna nerivnist v Ukraini u vymiri pokaznykiv hlobalnykh indeksiv. *Komunalne hospodarstvo mist*, 7 № 188, 7–14. <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/issue/view/158/105>

Borgschulte M., Cho H., Lubotsky D. & Rothbaum J. L. (2025). Immigration and Inequality in the Next Generation. *National Bureau of Economic Research*. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w33961/w33961.pdf

Christian D., Kastis Y. & Preston I. (2022). *Inequality and immigration*. London : Institute for Fiscal Studies. <https://ifs.org.uk/publications/inequality-and-immigration>

Kolot A. M. & Herasymenko O. O. (2017). Hlobalna sotsialna nerivnist dokhodiv: pryroda, tendentsii, naslidky. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka*, 2, 8–47. http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvtpp_2017_2_3

Koval N. V. (2016). Sotsialno-ekonomichna nerivnist v Ukraini ta sviti: problemy otsiniuvannia ta shliakhy yikh vyrishennia. *Ekonomika ta derzhava*, 2, 46–50. http://www.economy.in.ua/pdf/2_2016/12.pdf

Milanovic B. (2023). *Visions of Inequality: From the French Revolution to the End of the Cold War*. Harvard University Press.

OECD. (2025). International Migration Outlook 2025. https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2025_ae26c893-en.html

Opalko V. V. (2018). Diahnostyka sotsialno-ekonomichnoi nerivnosti u hlobalnomu vymiri. *Ekonomika i suspilstvo*, 17, 37–45.

Oxfam International. Time to Care: Unpaid and underpaid care work and the global inequality crisis. <https://www.oxfam.org/en/research/time-care>

Piketty T. (2014). *Capital in the Twenty-First Century*. Harvard University Press.

Preston I. (2014). The Effect of Immigration on Public Finances. *Economic Journal*. *The Economic Journal*, 580(124), F569–F592.

Scull D. & Healy C. One vision, three plans: Build Back Better World & G7 Global Infrastructure initiatives. <https://www.e3g.org/wp-content/uploads/B3W-G7-Report-E3G.pdf>

Stiglitz J. E. (2012). *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*. W.W. Norton & Company.

United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>

United Nations High Commissioner for Refugees // Ukraine emergency. <https://www.unhcr.org/uk/ukraine-emergency.html>

World Bank. (2020). *Poverty and Shared Prosperity 2020: Reversals of Fortune*. <https://www.worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity-2020>

World Migration Report 2024. Reveals Latest Global Trends (2024). <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024>

Стаття надійшла до редакції 03.12.2025 р.

Статтю прийнято до публікації 19.12.2025 р.

Оприлюднено 01.02.2026 р.

■